

ODGAJANJE JE MISIJA, A NE PUKI POSAO

Elvedin SUBAŠIĆ
subasicelvedin@gmail.com
Media centar IZ u BiH

SAŽETAK: S profesorom Salihom Haušićem razgovarali smo o razumijevanju odgoja u islamskoj tradiciji i složenosti odgojnog procesa u okvirima odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, s naglaskom na medrese u kojima, za razliku od drugih ustanova, postoji zasebna odgojna služba pred kojom se nalaze brojni izazovi. Razumijevajući odgoj kao aktivnost čovjekovog postajanja čovjekom, praksa ili djelovanje čovjeka u svakodnevici važan je pokazatelj uspješnosti odgojnog procesa. Stoga analiza odgojnog procesa podrazumijeva kritičko sagledavanje teorije i prakse odgoja. Prof. Haušić je profesor akaida i tefsira u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu, a bio je uključen u odgojni rad kao odgajatelj u ovoj medresi te kao muallim u dugogodišnjoj imamskoj službi.

Ključne riječi: odgoj, odgojni proces, medresa, ahlak, odgajatelj, odgajnik, Salih Haušić

NOVI MUALIM: Smatramo važnim da ukratko pozicioniramo odgoj u životu muslimana, shodno izvorima islama, ali i njegovu ulogu u misiji svakog muallima i profesora?

Čovjek se rađa radi ostvarenja određenog zadatka. Da bi ispunio taj zadatak, on treba da se razvija i stekne znanja koja će mu omogućiti da to ostvari, za što mu trebaju odgoj, obrazovanje i odgajatelj koji će ga voditi do cilja. Odgoj čovjeka čini čovjekom, bićem različitim od svih drugih živih bića. Etimologija riječi odgoj ukazuje na njena osnovna značenja, jer dolazi od korijena glagola *gojiti*, koji osim značenja uzgajati (biljku) i toвити (domaću životinju) ima i značenje odgajati, podizati (dijete). Tako se za odgoj kaže da je "proces izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama...". Odgoj djece i učenika toliko je važan i potreban da većina autora pedagoških tekstova i ne

pokušava dokazivati tu činjenicu. Rođenjem dijete još nije gotov čovjek. Ono to tek treba postati, a samo pomoću odgoja postaje čovjekom. Svi životni problemi svode se na odgojnu razinu. Lijep odgoj proizilazi iz ispravnih uvjerenja i vjere. Vjera je ponašanje. Jedna od najvažnijih misija svih Allahovih poslanika je odgoj. Buharija u djelu *El Edebul-mufred* bilježi da je Allahov poslanik Muhammed, a.s., rekao: "Poslat sam da usavršim moral ljudi!" Zato čovjek ne može biti dobar vjernik ako ga ne krasi lijep odgoj.

Za odgoj je nužan planski i sistemski organiziran proces

NOVI MUALIM: Odgojni aspekt je jedan od ključnih elemenata u misiji Islamske zajednice koji se ističe u nastavnim planovima i programima mekteba, medresa pa i islamskih fakulteta. Kako kao nekadašnji muallim, odgajatelj u medresi i sada

profesor u nastavi sagledavate rezultate odgoja ili općenito odgoj mladih u svakodnevici?

Odgoj je proces izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama. Odgojno-obrazovne ustanove Islamske zajednice svojim programima tretiraju pitanje odgoja na teorijskoj ravni, i tome posvećuju dužnu pažnju. Nastavni programi svih naših odgojno-obrazovnih institucija sadrže nastavne cjeline o odgoju, ali to što se u našim školama i na fakultetima uči, tek treba pretočiti u život. Znanje bez primjene je beskorisno. Muhammed, a.s., često je molio Allaha, dž.š., da ga sačuva znanja od kojeg koristi nema: "Allahu, utječem Ti se od srca koje nije skrušeno, od dove koja neće biti primljena, od duše koja se ne može zasititi i od znanja od kojeg koristi nema." Ibadeti poput namaza, posta, zekata i dr., nisu sami sebi cilj. Oni su propisani da nas uljude i

odgoje. Namaz nas čuva od razvrata, a post nas uči bogobožnosti i svijesti da Allah, dž.š., ima nad nama potpuni nadzor. Ako nas namaz ne čuva od razvrata, a post ne uči bogobožnosti, onda je upitna i njihova ispravnost. Jednu ženu su hvalili pred Poslanikom, a.s., zbog mnoštva njenih dobrovoljnih namaza i posta, a on je pitao kakvo je njeno ponašanje. Kada su mu rekli da uznemirava ljude svojim jezikom, on je, kako se bilježi u *Sabihu et-Tergibu*, rekao: “Nema u njoj nikakvog dobra, ona će u Vatru!” Lijep odgoj proizilazi iz ispravnih uvjerenja. To je, zapravo, primijenjeno islamsko znanje. Nama trebaju ljudi koji žive islam, a ne puko usvajanje znanja i teoretisanje o odgoju i vjeri. Medresama su povjerene stotine učenika, da brinu o njihovom duhovnom, moralnom, društvenom, intelektualnom, tjelesnom, estetskom, pa i političkom odgoju. Kada ti učenici i učenice upišu neku od medresa, oni su bliže djetinjstvu nego odrasloj dobi, a kada iz medresa odlaze, to su već odrasle i uveliko formirane

ličnosti. Tokom školovanja i boravka u internatu, profesori i odgajatelji ih usmjeravaju prema unaprijed zacrtanim islamskim ciljevima. Odgajanje naših učenika za nas je planski i sistemski organiziran proces, kojim kod odgajnika nastojimo izgraditi pozitivne osobine, stavove, poglede na život i svijet, te karakterne, moralne, radne i društvene vrijednosti, a to je kompleksan i težak posao. Znamo da ne postoji unikatan recept za dobar odgoj, ali isto tako znamo da bez puno truda, razumijevanja i strpljenja nema uspjeha.

Odgajatelj je podrška učenicima

NOVI MUALLIM: Možete li napraviti paralelu između poimanja autoriteta u vremenu u kojem ste Vi odgajani u medresi i vremena kada ste radili kao odgajatelj s današnjom situacijom kada možete iz ugla nastavnika promatrati rad odgajatelja, odnosno njihove izazove te, s tim u vezi, na koji način bi trebalo pristupiti mladima?

Uloga nastavnika je da kroz sistem obrazovanja odgaja svoje učenike, da vlastitim trudom, stručnošću i kompetencijama potrebnim za taj posao postigne ravnotežu između prenošenja znanja i prenošenja mudrosti, koje će odgajanicima koristiti u svakodnevnom životu. Nastavnik stalno traga za novim rješenjima i novim metodama koje će mu olakšati posao i dovesti do najboljih mogućih rezultata. Odgajatelj i nastavnik trebaju biti samokritični, odgovorni, onakvi kakvima žele odgojiti svoje učenike. Stavove učenika moraju poštovati i u određenoj mjeri im dopuštati da samostalno i slobodno donose odluke i traže rješenja za svoje probleme. U svakom učeniku treba da vide ljudsko biće, jer njihova uloga i jeste da od tih učenika načine što bolje ljude. To je proces koji nikad ne prestaje. Nastavnik odgojem kod učenika potiče pozitivna intelektualna, emocionalna i voljna svojstva i gradi kod njih pozitivne karakterne crte. Za takvu odgojnu djelatnost potrebno im je mnogo pedagoškog

umijeća, mnogo dobre volje i dugotrajno i dosljedno djelovanje.

Međutim, odgoj se mijenja s promjenom društva i vremena. Prije četrdeset godina roditelji, odgajatelji i profesori medrese bili su neprikosnoveni autoriteti i odgojni ciljevi koje su oni postavljali bili su svima unaprijed poznati. Takav odgoj je, zapravo, proizilazio iz vjere i bio je dio jednog savršenog božanskog sistema.

U vrijeme kada sam bio učenik Gazi Husrev-begove medrese upis djeteta u medresu bio je čin žrtve djeteta, jer s diplomom medrese nije se mogao upisati nijedan fakultet. Od softe se, u to vrijeme, očekivalo mnogo, a njegov rad i ponašanje su strogo nadzirani. Glavni odgojni ciljevi bili su učenje samokontroli i poslušnosti. Autoriteti su postavljali zahtjeve i određivali pravila, često bez objašnjenja, ali ta pravila su se uveliko poštovala.

Sada je drukčije. Danas roditelji nastoje da život njihove djece teče bez ikakvih frustracija. U odgoju dominira popustljivi roditeljski stil. Od djece se traži malo, a nad njima je slaba kontrola. Udovoljava se svakom njihovom zahtjevu, a prevelika sloboda često nije primjerena uzrastu naših odgajnika.

Mlade ljude treba odgojiti da budu samopouzdana i da prestanu čekati da im se sve 'servira'. Treba ih naučiti da odluke koje donose, donose za sebe, ali pri tom moraju poštivati druge, posebno one koji im žele pomoći da se izgrade u samostalne i odgovorne osobe.

Nekim učenicima nikada niko nije postavio granice. Na taj način je njihov duhovni razvoj zanemaren. Zanemaren je razvoj osnovnih vrijednosti kao što su empatija, trud, dužnost i čast pa im zbog povremenog problematičnog ponašanja granice mora postavljati odgojna služba ili škola. Zbog nekontrolisanog korištenja savremene tehnologije mnogi očekuju da im se ispuni svaka želja dodiranjem poput reakcije nakon dodira ekrana, bez ikakvog čekanja i ulaganja truda. A život nije takav, pa se brzo razočaraju.

Istovremeno su, zbog svakodnevnog korištenja savremenih komunikacijskih sredstava, izloženi utjecaju međusobno suprotstavljenih kultura i mnoštva raznih oprečnosti. Kulturnološke, društvene, političke i ekonomske snage utječu na njih. Na društvenim mrežama i drugim medijima svakodnevno ih potiču na odbacivanje autoriteta, porodice, kontrole roditelja i škole, što u krajnjem ishodu nije dobro za njih.

Učenici u medresu dolaze u najkritičnijem periodu života, ostavljajući roditelje, a u novoj sredini se susreću s brojnim izazovima. Njima treba pomoć škole, profesora i odgajatelja. Odgajatelj i nastavnik im ne može zamijeniti roditelje, ali može napraviti ambijent povjerenja između odgajatelja i učenika, te uzajamnog povjerenja i poštovanja među učenicima. Internat nije isto što i škola. Internat jeste odgojno-obrazovna ustanova, ali ima drukčiji način rada nego škola. U internatu učenik ima smještaj i hranu i uključen je u razne kulturne i društvene aktivnosti. Primarni zadatak odgajatelja u internatu je odgoj učenika i postizanje optimalnih mogućnosti za svakoga od njih.

Odgajatelj u učeničkom internatu pruža podršku učenicima u učenju, odgoju i odrastanju. Savjetuje ih, pomaže im da riješe svoje probleme, na sebe preuzima dio obaveza roditelja, odaziva se na njihove emotivne potrebe, pomaže im da riješe svoje međusobne nesuglasice i bodri njihov fizički, emotivni, socijalni i duhovni razvoj.

On, zapravo, nastoji učenike odgojiti da vole Allaha, Allahovog Poslanika, a.s., istinu i pravednost, te da svjesno obavljaju svoje zadatke i imaju lijepo ponašanje. Za ostvarenje takvih, ali i mnogih drugih ciljeva i zadataka, odgajatelj treba biti uzor učenicima kako bi zadobio njihovo povjerenje.

U procesu odgoja ima mnogo poteškoća. Jedna od njih je i to što većina škola nema odgojnu službu. Medrese takvu službu imaju. Međutim, elektronski dnevnik Ministarstva za

obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, koji koristimo u Gazi Husrev-begovoj medresi, ne prepoznaje odgajatelje niti odgojnu službu. Odgajatelj nema pristupa E-dnevniku i nema uvida u ocjene učenika, njihovo intelektualno napredovanje, niti njihovo prisustvo na nastavi. Uloga nastavnika je drukčija od uloge odgajatelja, ali su im ciljevi zajednički. Odgajatelj radi s učenicima poslije nastave, a nastavnik u samom nastavnom procesu, kroz svoj predmet djeluje na njih odgojno.

Odgajanje je misija, a ne puki posao

NOVI MUALIM: Kao što postoji praktična nastava u drugim školama koja se ocjenjuje, treba li analizirati mogućnost da se ocjena iz ahlaka formira na osnovu teorije, ali i prakse učenika?

Odgajatelj je osoba koja razvija pozitivne odgajaničke osobine. To što on radi nije posao, to je misija. Nastavni proces je odgoj, jer se nastavom izgrađuje odgovorna osoba. Učenik se na nastavi priprema za posao u svijetu odraslih, a u tom svijetu je najpotrebnija odgovorna i moralna osoba, a takve osobe nema bez dobrog odgoja. Znanje koje nastavnik prenosi treba praktično primijeniti, ako želimo da odgajanički usvoji određena ponašanja. Zato bi bilo dobro da u ocjenu iz predmeta kakav je ahlak ulazi i ocjena iz ponašanja učenika.

NOVI MUALIM: Koliko se ulaže u odgojni proces i koliko se on usavršava, kada se uzme u obzir da imamo pametne table za obrazovanje i mnoge druge alate za podizanje nivoa obrazovanja, ali i ne tako bogate nove metode u odgoju?

Odgoj i obrazovanje usko su povezani i nemoguće ih je odvojiti. Odgoj treba obrazovanju, obrazovanje treba odgoju. Odgoj bi trebao biti važniji, jer se njime odgaja čovjek, a obrazovanjem se taj čovjek osposobljava za posao koji će sutra obavljati.

Međutim, nije svaki utjecaj odgojni utjecaj. Mnogo je "suodgajatelj" koji nekontrolirano i stihijski utječu na učenike. Taj nesvjesni i stihijski odgoj uopće nije odgoj. U procesu odgoja nema prostora za stihijsko i neplansko djelovanje. Da bi se odgajanci zaštitili od utjecaja neželjenih "suodgajatelja", mora se ulagati veliki trud u radu s odgajanicima, a to mogu samo oni koji taj poziv vole i vide ga kao misiju. Škole ne bi trebalo da nude samo znanje. One imaju i odgojni zadatak. Svako ko provede makar pet minuta s učenicima, odgaja ih svojim primjerom. To, umjesto nastavnika, ne može uraditi nikakva tehnologija. Učenicima treba živi uzor, nastavnik koji ulaže mnogo truda i napora i koji odgojno djeluje na njih. On treba da posjeduje i niz kvaliteta koje će mu pomoći da uspije u odgoju. Za dolazak do tih kvaliteta potrebno je mnogo znanja, strpljenja, ljubavi i truda. Za podizanje nivoa obrazovanja i odgoja potrebno je uložiti dodatni trud i napor.

Biti prijatelj onome koji se odgaja

NOVI MUALLIM: Kao dugogodišnji imam i muallim imali ste provjereno zapažene rezultate u radu s mladima. Pored svega što ste kazali, šta smatrate ključnim aspektom u Vašoj ličnoj metodi pri interakciji s mladima, te, s druge strane, šta je ono što su oni najviše očekivali od Vas?

Od samog početka sam tačno znao šta želim postići u poslu koji sam radio. Između ostalog, priželjkivao sam saradnike koji neće u mom društvu griješiti, o drugima loše govoriti i ogovarati, i ta želja mi se ostvarila. Želio sam potomstvo koje će se vezati za Allahovu Knjigu i Allah me je počastio s onoliko hafiza koliko mi je djece darovao. Put do toga jeste bio težak, ali trud se isplatio.

Bio sam spreman platiti cijenu uspjeha. Svoje vrijeme sam stavio na raspolaganje onima s kojima sam radio. Ljudi su mi se mogli obratiti u svako doba dana i noći, i oni su to znali. U meni su imali prijatelja kome se mogu povjeriti, a tajne

koje su mi povjeravali ostajale su zauvijek u meni. Mladići koji su sa mnom radili programe za hifz i mekteb znali su ostajati od sabaha do jacije u džamiji. Jedan od njih je, radeći na tim projektima, naučio pola Kur'ana napamet.

Govorio sam samo ono što sam znao i u šta sam bio uvjeren. Za svaki javni nastup sam se spremao i o svakoj temi dugo razmišljao. Pred hutbu ili predavanje molio sam Allaha da ono što izgovorim stavi na tas mojih dobrih djela i te riječi dostavi do srca ljudi. Riječima snagu daje Allah, ja vjerujem da mi je i ta dova uslišana. Uspjeti omladinu privući vjeri u vremenu punom izazova i poroka nije lahak posao. Značajan broj mladića i djevojaka okrenuli su se vjeri u praktičnom smislu i počeli obavljati namaze, učiti Kur'an, ostavljati poroke. Ništa od toga nije moja zaslug. Sve je ovo blagodat Gospodara moga, kako i stoji u Kur'anu: "...uspjeh moj zavisi samo od Allaha..." i "...to je blagodat Gospodara moga koji me iskušava da li ću zahvalan ili nezahvalan biti..."

الموجز

التربية رسالة، وليست وظيفة مجردة

ألفدين سوباشيتش

تحدثنا مع الأستاذ صالح هاوشيتش عن فهم التربية في التراث الإسلامي، والعملية التربوية المركبة في المؤسسات التعليمية التابعة للمشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك، مع التركيز على المدارس الثانوية الإسلامية، التي يوجد فيها على خلاف المؤسسات الأخرى قسم تربوي خاص يواجه العديد من التحديات. إن فهم التربية نشاطاً، يجعل من الإنسان إنساناً، أو ممارسة أو فعلاً بشرياً في الحياة اليومية، يعتبر مؤشراً مهماً لنجاح العملية التربوية، لذا فإن تحليل العملية التربوية يعني النظرة النقدية لنظرية التربية وتطبيقاتها العملية. الأستاذ هاوشيتش مدرس مادة العقيدة والتفسير في مدرسة الغازي خسرو بك الثانوية الإسلامية في سراييفو، وقد عمل مربياً في هذه المدرسة، ومعلم دين أثناء أدائه وظيفة إمام المسجد.

الكلمات الرئيسية: التربية، العملية التربوية، المدرسة الثانوية الإسلامية، الأخلاق، المربي، المتربي، صالح هاوشيتش.

Summary

UPBRINGING IS A MISSION AND NOT A MERE DUTY

Elvedin Subašić

With Professor Salih Hausić we talked about perception of upbringing in the Islamic tradition and about the complexity of upbringing process within the framework of upbringing-educational institutions of the Islamic Community of Bosnia and Herzegovina, with a special focus on Madrasa where, unlike in other institutions, a separate upbringing office, which faces numerous challenges, is established. Seeing the upbringing as an activity through which an individual is formed as a man, than practice or actions of man in his daily activities is a significant indicator of success of the upbringing process. Therefore, a critical analysis of the upbringing process has to involve a critical view of the theory and practice of the upbringing. Presently Professor Hausić teaches subjects of Aqaid and Tafseer at the Gazi Husrevbey's Madrasa in Sarajevo, he was also engaged as an upbringer in this madrasa and a mu'allim in his long service as an imam.

Key words: upbringing, upbringing process, madrasa, ahlaq, upbringer, Salih Hausić